

Л. І. Бровко,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи,
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро

Т. І. Галаган,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки,
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро

Є. І. Бровко,

студентка, Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

L. Brovko,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department
of Finance and Banking, Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University, Dnipro

T. Galagan,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department
of Economics, Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University, Dnipro

Ye. Brovko,

Student of Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University, Dnipro

ECONOMIC EFFICIENCY OF USING FIXED ASSETS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

У період глибоких перетворень і нестабільності розвитку сучасної економічної системи центральне місце займають проблеми виживання в конкурентній боротьбі і підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств. Одним з найбільш важливих чинників формування конкурентних переваг є економічно доцільне і ефективне використання основних засобів. У сучасних умовах сільське господарство потребує значних інвестицій в основні виробничі засоби. У зв'язку з цим необхідна наукова оцінка стану і використання основних виробничих засобів сільськогосподарських підприємств. У статті проаналізовано сучасний стан, умови функціонування та тенденції використання матеріально-технічної бази. Пропонуються основні напрями поліпшення використання основних фондів у сільському господарстві.

In the period of profound transformations and instability of the development of the modern economic system, the problem of survival in the competitive struggle and increasing the efficiency of agricultural enterprises is topical. One of the most important factors in the formation of competitive advantages is the economically expedient and efficient use of fixed assets. In modern conditions, agriculture needs substantial investment in basic productive assets. In this regard, a scientific assessment of the state and use of the main productive assets of agricultural enterprises is necessary. The current state, conditions of functioning and trends of the use of the material and technical base. The main directions of improvement of the use of fixed assets in agriculture are offered.

Ключові слова: економічна ефективність, основні засоби, сільське господарство, матеріально-технічна база.
Key words: economic efficiency, fixed assets, agriculture, material and technical base.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасні умови господарювання і рівень конкуренції вимагає від підприємств підвищення ефективності їх діяльності, визначає здатність підприємств до фінансового виживання. Ефективність діяльності будь-якого підприємства багато в чому характеризується показником ефективності використання його основних фондів, тобто максимальної його віддачі. Цього можна досягти за умови раціонального використання всіх видів ресурсів, недопущення їх перевитрати, втрат на всіх стадіях кругообігу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню аналізу ефективності використання основних засобів присвячено безліч робіт вітчизняних і зарубіжних вчених таких, як Покропивний С.Ф., Федорчук О.М., Поддєрьогін А.М., Турило А.М., Тарасенко Е., Вихрущ В.П., Іваненко В.М., Шеремет А.Д. та багато інших.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз сучасного стану, тенденції розвитку, економічної ефективності використання основ-

них засобів у сільськогосподарських підприємствах України, а також обґрунтування пріоритетних напрямів поліпшення використання основних фондів у сільському господарстві.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Будь-яке підприємство, незалежно від його належності до тієї чи іншої організаційно-правової форми, володіє основними фондами, які характеризують його матеріальну базу і визначають технічний рівень виробництва.

Основні фонди — це сукупність виробничих, матеріально-речових цінностей, що діють протягом тривалого часу. При цьому основні фонди зберігають свою натурально-речову форму і переносять свою вартість частинами у міру зносу у вигляді амортизаційних відрахувань.

Економічна сутність основних фондів полягає в тому, що вони багаторазово беруть участь у виробничому процесі, переносять частину своєї вартості на готову продукцію; в процесі реалізації продукції знос основних фондів накопичується на підприємстві у формі амортизаційного фонду, кошти якого спрямовуються на відновлення діючих (поточний і капітальний ремонт) або придбання аналогічних нових видів (інвестиції) основних фондів [2].

Основні фонди є найважливішим фактором виробництва, а в умовах ринкової економіки і прискорення науково-технічного прогресу роль цього фактора в національній економіці істотно зростає.

Економічне і соціальне значення основних засобів на макrorівні обумовлюється багатьма причинами:

- основні засоби є суттєвою частиною національного багатства країни, з їх зростанням збільшується і національне багатство країни;

- від величини основних фондів, особливо їх якісного стану, в значній мірі залежить конкурентоспроможність вітчизняної продукції та ефективність виробництва;

- від кількісного і якісного стану особливо активної частини основних фондів залежить рівень механізації праці з усіма економічними і соціальними наслідками;

- від величини і якісного стану основних виробничих фондів у народному господарстві в значній мірі залежать темпи економічного зростання в країні;

- наявність достатньої величини основних фондів — це основа для економічної безпеки країни.

Велика роль основних фондів і на мікрорівні, бо від величини їх вартості і якісного стану в значній мірі залежать:

- виробнича потужність підприємства, обсяг випуску і реалізації продукції;

- рівень механізації, автоматизації виробництва і праці;

- рівень якості та конкурентоспроможності продукції, що випускається;

- рівень собівартості і рентабельності реалізованої продукції;

- фінансовий стан підприємства на даному етапі і в перспективі [4].

Тому на кожному підприємстві треба управляти не тільки процесом створення та оновлення основного капіталу, а й його ефективністю використання.

Для обліку, оцінки та аналізу основні засоби (фонди) класифікуються за рядом ознак.

Залежно від функціонального призначення основні фонди діляться на виробничі і невиробничі.

Основні виробничі фонди — це засоби праці, які беруть безпосередню участь в процесі виробництва (робочі машини і обладнання, силові машини та інші знаряддя праці, за допомогою яких здійснюється виробництво продукції), а також об'єкти, що створюють умови для використання знарядь праці в процесі виробництва (будівлі, споруди та ін.).

До невиробничих належать основні фонди житлового господарства, будівлі та споруди підсобного сільського господарства, торговельно-постачальницьких організацій, культури, науки і освіти, що належать підприємству і знаходяться на балансі підприємства. На відміну від основних виробничих фондів вони не беруть участі в процесі виробництва і не роблять безпосереднього впливу на обсяг виробництва і продуктивність праці, але їх функціонування пов'язане з поліпшенням добробуту працівників підприємства, підвищенням матеріального і культурного рівня їх життя, що в кінцевому рахунку впливає на результати діяльності підприємства.

За натурально-речовим складом основні виробничі засоби поділяються на: будівлі, споруди, передавальні пристрої, машини та обладнання, транспортні засоби, інструменти і приладдя, виробничий та господарський інвентар, робочу та продуктивну худобу, багаторічні насадження; капітальні витрати на поліпшення земель, інші основні засоби [1].

Залежно від характеру участі у виробничому процесі розрізняють активну і пасивну частину основних засобів. Активна частина включає ті види основних засобів, які безпосередньо впливають на предмети праці і впливають на обсяг випуску продукції (машини і обладнання, вимірювальні і регулюючі прилади та пристрої, транспортні засоби). Пасивна частина основних засобів забезпечує умови протікання виробничого процесу.

По приналежності основні засоби поділяються на власні і залучені. Власні основні засоби — це кошти, що знаходяться на балансі підприємства. Залученими називають ті, що беруться в тимчасове користування в іншій організації на умовах оренди, лізингу або надання послуг.

За ступенем використання основні фонди поділяються на такі, що перебувають:

- в експлуатації;

- у запасі (резерві);

- у стадії добудови, дообладнання; реконструкції, модернізації та часткової ліквідації;

- на консервації.

За формами заставного забезпечення кредиту і особливостям страхування основні фонди поділяються на:

- рухомі — основні засоби, які в процесі застави можуть бути вилучені з володіння підприємства з ме-

Таблиця 1. Наявність, рух та основні показники відтворення основних засобів підприємств сільського, лісового та рибного господарства

Показник	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2016 р. до 2012 р.	
						+/-	%
Коефіцієнт вибуття	0,13	0,09	0,11	0,10	0,10	-0,03	77,4
Коефіцієнт оновлення	0,20	0,16	0,16	0,19	0,23	0,04	118,0
Коефіцієнт зносу	0,35	0,36	0,39	0,39	0,37	0,03	107,7
Коефіцієнт придатності	0,65	0,64	0,61	0,61	0,63	-0,03	95,9
Коефіцієнт приросту	0,19	0,17	0,15	0,23	0,29	0,11	155,9

Джерело: розраховано авторами за матеріалами [5—9].

тою забезпечення кредиту (машини і обладнання, транспортні засоби).

— нерухомі — основні засоби, які не можуть бути вилучені з володіння підприємства в процесі застави забезпечення кредиту (земельні ділянки, будівлі, споруди, передавальні пристрої тощо).

Основні засоби в залежності від наявних у організації прав на них поділяються на:

— основні засоби, що належать по праву власності (в тому числі здані в оренду, передані у безоплатне користування, передані в довірче управління);

— основні засоби, отримані організацією в оренду;

— основні засоби, отримані організацією в безоплатне користування;

— основні засоби, отримані організацією в довірче управління.

З метою визначення розміру амортизаційних відрахувань, відповідно до Податкового кодексу України, основні засоби поділяються на:

група 1 — земельні ділянки;

група 2 — капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом;

група 3 — будівлі, споруди, передавальні пристрої;

група 4 — машини та обладнання;

група 5 — транспортні засоби;

група 6 — інструменти, прилади, інвентар (меблі);

група 7 — тварини;

група 8 — багаторічні насадження;

група 9 — інші основні засоби;

група 10 — бібліотечні фонди;

група 11 — малоцінні необоротні матеріальні активи;

група 12 — тимчасові (нетитульні) споруди;

група 13 — природні ресурси;

група 14 — інвентарна тара;

група 15 — предмети прокату;

група 16 — довгострокові біологічні активи [12].

Групування основних фондів за секторами та галузями народного господарства дозволяє відстежувати і корегувати напрямки розвитку економіки: ефективніше використовувати стимулюючі важелі розвитку прогресивних і пріоритетних галузей.

Співвідношення вартості окремих груп виробничих основних фондів у загальній вартості визначає структуру основних фондів. Розрізняють такі види структур: виробнича (видова), технологічна і вікова.

Під виробничою структурою розуміється співвідношення різних груп основних виробничих фондів за матеріально-натуральним складом в загальній середньорічній вартості.

Виробнича структура основних виробничих фондів на підприємстві залежить від наступних факторів: специфіки підприємства; прискорення науково-технічного прогресу; рівня концентрації, спеціалізації, кооперування і диверсифікації виробництва;

географічного місцезнаходження та ін.

Технологічна структура основних виробничих фондів характеризує їх розподіл по структурних підрозділах підприємства у відсотковому вираженні від їх загальної вартості.

Вікова структура основних виробничих фондів характеризує їх розподіл за віковими групами (до 5 років; від 5 до 10 років; від 10 до 15 років; від 15 до 20 років, понад 20 років). Середній вік обладнання розраховується як середньозважена величина. Такий розрахунок може бути здійснений як в цілому по підприємству, так і за окремими групами машин і устаткування.

Для ефективного управління основними фондами велике значення має їх обґрунтована оцінка. У практиці обліку і аналізу основних фондів використовують натуральну і грошову форми. При оцінці основних фондів у натуральній формі встановлюються число машин, їх продуктивність, потужність, розмір виробничих площ і інші кількісні величини. Ці дані використовують для розрахунку виробничої потужності підприємства і галузей, планування виробничої програми, резервів підвищення виробництва на обладнанні, складання балансу обладнання. З цією метою ведуться інвентаризація та паспортизація обладнання, облік його вибуття і надходження.

Об'єкти основних фондів становлять основу будь-якого виробництва, в процесі якого створюється продукція, надаються послуги і виконуються роботи.

Стан і використання основних фондів — один з найважливіших аспектів аналітичної роботи, бо саме вони є матеріальним втіленням науково-технічного прогресу — головного чинника підвищення ефективності виробництва.

Ефективність сільськогосподарського виробництва значною мірою визначається структурою основних виробничих засобів. Діяльність сільськогосподарських підприємств можлива лише в тому випадку, якщо об'єкти основних засобів формують у цілому комплексну, пропорційно організовану, узгоджену структуру. У даній ситуації актуальним стає всебічне дослідження стану і використання основних виробничих засобів сільського господарства, що дає можливість здійснювати ефективне управління основними виробничими засобами, що дозволить забезпечити стабільний розвиток галузі в цілому. Однак виробничий потенціал сільського господарства продовжує знижуватися. Про це свідчать високі ступінь зносу основних виробничих коштів, значне перевищення нормативних термінів служби обладнання, скорочення обсягу інвестицій в основний капітал [3].

У зв'язку з цим необхідно провести економічний аналіз стану матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств. Крім того, в умовах обмеженості

Таблиця 2. Динаміка показників ефективності використання основних засобів підприємств сільського, лісового та рибного господарства

Показник	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2016 р. до 2012 р.	
						+/-	%
Коефіцієнт фондоддачі 100 грн основних фондів, грн	262,51	264,22	247,86	202,12	168,41	-94,10	64,15
Коефіцієнт фондомісткості 100 грн валової продукції, грн	38,09	37,85	40,35	49,48	59,38	21,28	155,89
Фондорентабельність, %	31,50	15,66	21,18	86,81	66,55	35,1	X

Джерело: розраховано авторами за матеріалами [5—11].

матеріальних, трудових і фінансових ресурсів питання раціональної структури основних засобів і їх ефективного використання набувають особливого значення. Стан і ефективність використання прямо впливають на кінцеві результати господарської діяльності сільськогосподарських підприємств і сприяють поліпшенню всіх техніко-економічних показників: зростанню продуктивності праці, збільшенню випуску продукції, зниженню собівартості. Ефективність використання основних виробничих фондів базується на стратегії машинно-технологічного забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції та поетапного технічного переозброєння і підвищення конкурентоспроможності продукції.

Впровадження нових інтенсивних ресурсозберігаючих, ґрунтозахисних технологій дає можливість значного підвищення врожайності сільськогосподарських культур, продуктивності тварин, зростання продуктивності праці і при цьому скорочення витрат палива, насіння і мінеральних добрив.

Сільське господарство — об'єктивно капіталомісткий сектор. Через стислість робочого періоду її активних фондів і сезонності виробництва, воно не може інтенсивно функціонувати і розвиватися за відсутності необхідних для цього інвестицій.

Основним джерелом технічного оновлення машинно-тракторного парку, крім власних коштів, зараз стає лізинг, а інвестиційна проблема є ключовою для аграрної економіки і на найближчі роки, і на перспективу [1].

Динаміка вартості основних засобів характеризується наступними показниками (табл. 1).

У цілому, вартість основних засобів підприємств сільського, лісового та рибного господарства зростає більшими темпами ніж вартість вибулих. Це і вплинуло на тенденцію показників наявності та руху основних засобів.

Підвищення ефективності використання основних засобів сільськогосподарського виробництва в Україні передбачає наявність довгострокового плану дій, спрямованого на розширення матеріально-технічного складу та вдосконалення структури основних засобів, підвищення рентабельності їх використання. Необхідно визначити масштаби, темпи, пропорції відтворення, спрямовані на підвищення ефективності експлуатації основних засобів, методів знаходження джерел і резервів для їх розширення і зростання (табл. 2).

Покращення ефективності використання основних виробничих фондів виражається не тільки в збільшенні виробництва продукції, але і в економії сировини, матеріалів, палива та інших матеріальних ресурсів, які не знаходять відображення в показнику фондоддачі. Фондовіддача може зменшитися, а фондорента-

бельність збільшиться — це залежить від напрямків нових капітальних вкладень. Тому для оцінки ефективності використання основних виробничих фондів поряд з фондоддачею застосовують показник фондорентабельності.

Основною метою аналізу основних фондів є визначення шляхів підвищення ефективності використання основних фондів.

Аналіз використання основних фондів дозволяє:

- виявити і оцінити зміни, що відбуваються в складі і структурі основних фондів, їх технічний стан;
- визначити, як використовуються основні фонди і які резерви їх використання є на підприємстві;
- встановити відповідність змін, що відбуваються вимогам перспективного розвитку фірми, потребам ринку, конкурентним можливостям;
- відібрати найбільш важливі фактори і виявити їх кількісний вплив на зміну рівня використання основних фондів.

Поліпшення використання основних фондів вирішує широке коло економічних проблем, спрямованих на підвищення ефективності виробництва: збільшення обсягу випуску продукції, зростання продуктивності праці, зниження собівартості, економію капітальних вкладень, збільшення прибутку і рентабельності капіталу і, в кінцевому рахунку, підвищення рівня життя суспільства.

Комплексна оцінка резервів в системі ефективності використання основних засобів розглядається в умовах дії кризових факторів. Тому мета їх оптимізації зводиться до розробки програми, розрахованої на управління сільськогосподарськими підприємствами, що дозволяє підвищити ефективність функціонування господарюючого суб'єкта за рахунок підвищення технічного рівня виробництва і визначення резервів розвитку підприємства.

Рівень і темпи зростання сільськогосподарської продукції, підвищення економічної ефективності виробництва в сільському господарстві залежать від забезпеченості галузі основними засобами. Низька забезпеченість господарства основними виробничими фондами призводить до несвочасного виконання найважливіших технологічних операцій, росту трудомісткості і збільшенню матеріально-грошових витрат на виробництво одиниці продукції [13].

Без відновлення виробничо-технічного потенціалу АПК країни сьогодні неможливо збільшити обсяги виробництва, поліпшити якість продукції, знизити виробничі витрати, підвищити рентабельність сільськогосподарських культур, а отже, і доходи сільськогосподарських товаровиробників. Основними стримуючими факторами тут, на нашу думку, є:

- брак інвестицій для модернізації виробництва і нововведень;
- низькі темпи технічного переозброєння основних виробничих фондів сільського господарства;
- порушення співвідношень цін на продукцію сільського господарства і промисловості;

— дефіцит кваліфікованих кадрів у силу низького рівня життя на селі.

Для вирішення цих проблем необхідно своєчасне і якісне відтворення основного капіталу як одного з головних чинників ефективного економічного зростання і впровадження науково-технічного прогресу в АПК. Розробка, виробництво і введення в господарський оборот АПК техніки нового покоління з більш високими техніко-економічними параметрами є сьогодні основою виведення сільського господарства України на суспільно-необхідні обсяги продукції вітчизняного виробництва та підвищення його конкурентоспроможності на зовнішньому ринку.

Література:

1. Величко О.В. Основні засоби як складова ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств регіону / О.В. Величко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер.: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. — 2013. — Вип. 181 (4). — С. 76—85.
2. Крута Л.С. Аналіз ефективності використання основних засобів на сільськогосподарському підприємстві / Л.С. Крута, А.В. Хомюк // Управління розвитком. — 2014. — № 4. — С. 79—81.
3. Майстро Р.Г. Ефективність використання основних фондів на підприємстві / Р.Г. Майстро, А.Д. Рожнова // Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Сер.: Технічний прогрес та ефективність виробництва. — 2014. — № 33. — С. 144—147.
4. Танчин А.І. Ефективність використання основних засобів на підприємстві: система показників оцінки та напрями їх підвищення / А.І. Танчин // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Сер.: Економіка. — 2017. — Вип. 4. — С. 77—80.
5. Статистичний бюлетень "Основні засоби України за 2016" [Електронний ресурс] // Держ. служба статистики України. — К.: Август Трейд, 2017. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Статистичний бюлетень "Основні засоби України за 2015 рік" [Електронний ресурс] // Держ. служба статистики України. — К.: Август Трейд, 2016. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Статистичний бюлетень "Основні засоби України за 2014 рік" [Електронний ресурс] // Держ. служба статистики України. — К.: Август Трейд, 2015. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Статистичний бюлетень "Основні засоби України за 2013 рік" [Електронний ресурс] // Держ. служба статистики України. — К.: Август Трейд, 2014. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Статистичний бюлетень "Основні засоби України за 2012 рік" [Електронний ресурс] // Держ. служба статистики України. — К.: Август Трейд, 2013. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Статистичний бюлетень "Продукція сільського господарства у постійних цінах за 2016 рік: остаточні дані" [Електронний ресурс] // Держ. служба статистики України. — К.: Август Трейд, 2017. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
11. Статистичний щорічник "Україна за 2015 рік" [Електронний ресурс] // Держ. служба статистики Ук-

раїни. — К.: Август Трейд, 2016. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

12. Фінансування і кредитування підприємств АПК: Навчальний посібник // Л.І. Катан, Ю.В. Масюк, С.О. Корецька[та ін.]. — К.: ТОВ "ДКС центр", 2012. — 300 с.

13. Харченко Н.В. Ефективність використання основних засобів виробництва на підприємствах / Н.В. Харченко // Інвестиції: практика та досвід. — 2016. — № 11. — С. 16—18.

References:

1. Velychko, O.V. (2013), "Fixed assets as a component of the resource potential of agricultural enterprises in the region", *Naukovyj visnyk Natsional'noho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Ser.: Ekonomika, ahraryj menedzhment, biznes*, vol. 181(4), pp. 76—85.
2. Kruta, L.S. and Khomiuk, A.V. (2014), "Analysis of the efficiency of the use of fixed assets in an agricultural enterprise", *Upravlinnia rozvytkom*, vol. 4, pp. 79—81.
3. Maistro, R.H. and Rozhnova, A.D. (2014), "Efficiency of using fixed assets in an enterprise", *Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu "KhPI". Ser.: Tekhnichnyj prohres ta efektyvnist' vyrobnytstva*, vol. 33, pp. 144—147.
4. Tanchyn, A.I. (2017), "Efficiency of the use of fixed assets in the enterprise: a system of indicators of evaluation and directions of their increase", *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu "Ostroz'ka akademiiia". Seriiia: Ekonomika*, vol. 4, pp. 77—80.
5. State Statistics Service of Ukraine (2017), "Fixed assets of Ukraine for 2016", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 05 Nov 2017).
6. State Statistics Service of Ukraine (2016), "Fixed assets of Ukraine for 2015", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 05 Nov 2017).
7. State Statistics Service of Ukraine (2015), "Fixed assets of Ukraine for 2014", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 05 Nov 2017).
8. State Statistics Service of Ukraine (2014), "Fixed assets of Ukraine for 2013", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 05 Nov 2017).
9. State Statistics Service of Ukraine (2013), "Fixed assets of Ukraine for 2012", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 05 Nov 2017).
10. State Statistics Service of Ukraine (2017), "Agricultural products at constant prices for 2016: final data", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 05 Nov 2017).
11. Statistical yearbook, "Ukraine for 2015" (2016), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 05 Nov 2017).
12. Katan, L.I. Masiuk, J.V. Koretska, S.O. Brovko, L.I. Dubrova, N.P. and Dobrovolska, O.V. (2012), *Finansuvannia i kredytuvannia pidpriemstv APK [Financing and crediting of agroindustrial complexes]*, TOV DKS centr, Kyiv, Ukraine.
13. Kharchenko, N.V. (2016), "Efficiency of using fixed assets at enterprises", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 11, pp. 16—18.

Стаття надійшла до редакції 08.11.2017 р.